

Neprasot sev neko

■ MAIJA KREKLE

Dzīvespriecīga, strādīga, gaišu skatu uz dzīvi, apveltīta ar sirds gudrību un iejūtību – gluži kā latviešu tautas pasaku bārenīte bija 1839. gada 22. janvārī Limbažos dzimusi un augusi Dārta Rudzīte. Viņa patiesi bija bāra bērns, nabadzībā un bez skolas augusi. Lasīt viņa iemācījās, bet rakstīt Dārta neprata. Sešpadsmit gadu vecumā meitene devās uz Rīgu un atrada kalpones vietu bagātā ģimenē, kas drīz vien pārcēlās uz Pēterburgu. Jaunā kalponīte nonāca Krievijā. Te viņa sastapa mīlestību un ieguva dzīves cēlo mērķi – kalpot mīļotajam cilvēkam, ļaut viņam sevi vēltīt tikai lielajam uzdevumam. Dzīves grūtības uz saviem pleciem nekurnēdama iznesa Dārta – neizglītotā un vienkāršā latviešu sievietē. Cik nedaudzas no mums tādu dzīvi uzskatītu par pieņemamu un dzīvojamu! Kalpot vīram ar sirdi un dvēseli, aprūpēt viņu brīžam kā mazu bērnu, neprasot sev neko, turklāt saglabājot dzīves prieku un gaišo dzīves pilnestības sajūtu...

Ne katrs to ir pelnījis. Bet Dārtas sirsnīgi un uzticami mīlētais vīrs bija Krišjānis Barons.

Dārta Barone ar dēlu Kārlī.

Vīņam laimējās gan ar sievu, gan māti. Struteles muižas vagaram Jurim Baronam un viņa sievai Enģelei (K. Barona mazmeita Lidija domāja, ka neparastais vārds radies no Angelikas) Krišjānis bija jaunākais, astotais bērns. 19. gadsimta 20. – 30. gados reta bija zemnieku ģimene, kurai būtu vairākas grāmatas. Baroniem tās stāvēja goda vietā tēva darinātā plauktā. Enģele bija dzīvesgudra un garīgi rosigā sievietē. Viņa iemācījās lasīt, kad auklēja vecākās meitas, bet pastarīša skološanas vārdā Enģele neatkāpas nekādū šķēršļu priekšā. Viņa soļoja 20 kilometrus līdz dēla skolai Dobeļē, lai nogādātu viņam ēdamo un veļu visai nedēļai. Enģele vairs nebija jauna – Krišjānim piedzimstot, viņai bija 42 gadi. Baronu bērni nešķiroja zēnu un meiteņu darbus, mācījās nebūt izšķērdīgi vai skopi, bija pieklājīgi un uzvedīgi, rūpējās viens par otru un mēģināja mātēi atvieglot dzīvi pēc tēva pēkšņās nāves. Māsas un brālis palīdzēja Krišjānim, cik varēja. Pabeidzis Jelgavas ģimnāziju kā labākais skolnieks, jau nākamā gada sākumā viņš bija Tērbatas universitātes Fizikas un matemātikas fakultātes students. Cik gandarīta un lepna varēja justies māte! Viņas, zemnieces, kas skolā nebija gājusi nevienam dienam, jaunākais dēls mācās universitātē!

Tomēr līdzekļu pietika tikai trim gadiem, studijas nācās pārtraukt. Viņš atgriezās mājās, mācīja radu un kaimiņu bērnus, "Mājas Viesi" publicēja populārzinātniskus rakstus un dzejoļus. Raksti viņam padevās labāk, jo no mātes mantotā skolotāja iedaba ļāva sarežģītākās lietas paskaidrot vienkārši un saprotami.

1862. gadā Enģele jaunāko dēlu redzēja pēdējo reizi, jo Krišjāni aicināja uz Pēterburgu. Viņa studiju biedri Krišjānis Valdemārs un Juris Alunāns bija nolēmuši izdot jaunu

progresīvu latviešu avīzi. "Pēterburgas Avīzes" sākumā vadīja Alunāns, bet viņam slimības dēļ no darba bija jāaiziet. Vietā nāca Krišjānis Barons. Avīze un tās redaktors kļuva populāri.

Dārta Rudzīte, brīvības dienās Pēterburgas diezgan plašajā latviešu sabiedrībā griezdamās, arī labprāt gribēja apskatīt, kāds tad tas Barons izskatās. Beidzot kādās viesībās viņai izdevās iepazīties ar slaveno tautieti. Jaunā un straujā, dzīvespriecīgā Dārta un klusais, atturīgais un savaldīgais Krišjānis ieraudzīja viens otru, ieraudzīja un – iemīlējās.

Visu izglīto to latviešu sievas bija cittautietes, lielākoties vācietes. Tautas gara modernā tāja Valdemāra dzīvesbiedrē bija vācietē un pat muižniece Luīze, Kronvaldam bija viņa Karoline... Gudrās un izglītētās sievietes bija domu biedres un mūzas. Mazā kalponīte Dārta Rudzīte kautrējās tām blakus stāties.

Tomēr tieši viņa, lepna un laimīga, nostājās blakus Krišjānim Baronam, kad 1864. gadā abi salaulājās. Savu dzīvi viņai nebija vēl nolikt pie kājām cilvēkam, kuru aprūpēja, mīlēja un dziļi cienīja. Vīra un viņa draugu idejas jauno sievieti aizrāva, viņa mierināja Valdemāru un Baronu smagos brīžos, kad draudēja nepatīšanas. Tās arī pienāca – 1865. gadā avīzi slēdza. Vīrs palika bez darba. Tomēr viņš nepadevās izmisumam, nolika mājskolotāja eksāmenu, darbojās par tulkuru un korektoru. Dārtai šis gads atnesa mātes rūpes un prieku – 12. oktobrī piedzima viņas un Krišjāņa pirmais dēls Kārlis. Viņa vēl nenojauta, ka Kārlis paliks vienīgais no četriem bērniem, ko Dārta laidīs pasaulē.

Rūpējoties par ģimeni, Dārta iejutās arī citu priekos un bēdās. Jaunais students Sietiņsons, nabadzīgs un mīļā pievilis, neredzēja dzīvei jēgas. Arī Baroni nedzīvoja pārticībā, tomēr Dārta no divām vecām bixsēm saņēma jauneklīgu vienas jaunas, palīdzēja viņam gan ar maizes rīcieni, gan

mīļu vārdu un sirsniņu. Vēlāk Sietiņsons kļuva par vienu no bagātākajiem latviešiem Pēterburgā un neaizmīrsa savu labvēli.

1867. gadā Barons dabūja labu vietu – viņš kļuva par mājskolotāju muižnieka Stankeviča ģimenē. Tas nozīmēja šķiršanos no Dārtas un Kārlīša. Maskavā, Voronežā un Ostrogožskas muižā ritēja viņa skolotāja dzīve, bet Dārta mīta Pēterburgā. Baronu Stankeviči cienīja un mīlēja, bet par viņu ģimenes apstākļiem neinteresējās. Šajos 17 gados Dārta ar Krišjāni varēja satikties vienreiz gadā. Viena pati viņa izstāigāja grūtniecības laiku, vienatnē dzemdēja divus puisēnus pēc kārtas, viena viņa tika galā ar sāpēm un bēdām, pavadot mazuļus uz kapiem. Kārlītis viņai palika, un Krišjānis viņai bija – kaut tālu un

Barons rakstīja lieliem, izzīmētiem burtiem, jo viņa gudrā un mīļā sieviņa lasīja tikai drukātu tekstu.

nesasniedzams, tikai vēstulēs tuvs. Barons rakstīja lieliem, izzīmētiem burtiem, jo viņa gudrā un mīļā sieviņa lasīja tikai drukātu tekstu. Te nu tās rindīņas ir, pilnas rūpju un virišķīga maiguma:

"Sirds mīļā Dorinka, es Tavu grāmatu nule tikai dabūju, un man ļoti sirds sāp, ka Tev tik grūti iet, es it drīzumā dabūšu un naidu un tad bez kavēšanās Tev piesūtīšu."

"Mana mīļā zelta sirsniņ ... man bij gauži žēl, ka nevarēju Tevi Pēterburgā apmeklēt, nebij man nebūt vaļas, bet tici man, ka es Tev palieku arvien uzticīgs un Tevi no sirds milu. Raksti man drīz un pulku, kā jums abiem ar Karlušu klājas, kā dzīvojat un vai esat veseli... Es esmu tagad, paldies Dievam, vesels, un man iet it labi, ka varu būt ar mieru un varu par jums gādāt... Raksti man visu, visu, kas tik Tev uz sirdi

guļ un prātā šaujas, lai es varu dalību ņemt pie Taviem priekiem un bēdām. Mīļi sveicinādam, es palieku Tavš vecis."

1875. gadā Dārtai piedzima meitiņa Anna. Tāda laime par jauno dzīvību, un jaunas mātes rūpes – tik patīkamas un priekpilnas pēc diviem sāpīgiem zaudējumiem! Arī Kārlis priecēja Dārtas sirdi, viņš jau bija čakls skolnieks.

Spēkpilna un laimīga Dārta nolēma iepriecināt vīramāti, par kuru Krišjānis tik daudz ar sirsniņu bija stāstījis. Enģele sen nebija dēlu redzējusi un nezināja, kā tam klājas. Pie viņas bija atklidusās ziņas, ka dēls apprecējies ar krievieti, bet dzīvojot šķirti. Dārta, kurai pašai auga bērni, saprata, cik ļoti māte ilgojas. Vīru iepriekš par savu nodomu nebrīdinājis, lai viņu velti nesatrauktu, 1880. gadā Dārta ar abiem bērniem – turpat piecāpdrīzīgiem Kārlī un gandrīz piecāpdrīzīgiem Annīni – pievienojās latviešu pulciņam, kas devās no Pēterburgas uz Rīgu, uz II Vispārīgajiem dziesmu svētkiem. Noskatījies svētku koncertus, izbaudījusi prieku par tautas spēku un talantu, Dārta ar bērniem kuģīti turpināja ceļu uz Ventspili. Ar zirga pajūgu viņi nonāca Valpenes muižā, kur pie meitas Kristīnes Kronbergas dzīvoja astoņdesmit septiņus gadus vecā Enģele Barona. Protams, viņa nebija ne cerējusi, ne gaidījusi tik miļus ciemiņus ieraudzīt! Aiz laimes par jauko vedeklu – latvieti, prātīgo mazdēlu un jauko mazmeitiņu Enģele bija pavisam apjukusi un nespēja ticēt tam, ko vecās acis rādīja un ausis dzirdēja. Kad Dārta pēc garā ceļa atlaidās atpūsties, viņa sajuta, ka kāds aizskar segu. Tā bija vīramāte, kas ar pirkstiem mēģināja aptaustīt, vai tas tiešām nav māns, bet dzīvi cilvēki, viņas mīļā Kriša sieva un bērni. Dārta apciemoja arī vīra māsas, visur viņa tika mīļi uzņemta un apdāvināta. Dārta – kādreizējā mazā bārenīte – bija ieguvusi lielu un sirsniņu ģimeni. Pārbraukusi Pēterburgā, viņa varēja ar mierīgu sirdi atzities vīram, kur bijusi un kādu labu darbu padarījusi.

Baronu ģimene 1909. gadā. Priekšplānā (no kreisās) Līnas māte, Lidija, Biruta, Dārta, Kārlis, Krišjānis un Pauls. Aizmugurē (centrā) Līna un Kārlis.

Bet 1883. gadā Dārtai atkal bija jāpārdzīvo bēdas. Saslima mazā Annīņa. Vienai slimībai pievienojās otra, visbeidzot plaušu karsonis paņēma meitiņas dzīvību. Trešo reizi Dārta Barona atdeva savu bērnu zemei. Palika tikai Kārlis – pirmais un vienīgais, lielais un gudrais dēls, uz kura pleca varēja izraudāt rūgtās asaras, kura sirsniņajā klātbūtnē varēja rast mierinājumu un līdzjutību.

1884. gadā Kārlis iestājās Maskavas universitātē, arī tēva audzēknis Ivans Stankevičs sāka studēt Maskavā, tā nu Krišjānis Barons varēja ģimenei noīrēt dzīvokli iepretim Stankeviču namam. Beidzot viņi drīkstēja tikties katru dienu, tomēr nekāda kopdzīve nebija gaidāma. Barons bija uzņēmies lielu uzdevumu – F. Brivzemnieka mudināts, viņš bija sācis krāt latviešu tautas dziesmas un jau licis pagatavot tām īpašu skapi. Visu mūžu radis strādāt vienatnē, viņš tikai tā spēja nodoties darbam. Bet Dārta neskuma. Viņas dzīvokli vienmēr bija pilns ar jauniešiem. Kārļa draugi un paziņas zināja, ka te tiks uzklautas viņu bēdas, palīdzēts ar padomu un mātes mīlestību. "Brīnums gan, es pate esmu veca, bet man patik būt kopā

tikai ar jaunatni," esot teikusi Dārta, kuru nu jau gan sauca par Baronmāti. Zelta sirds un atsaucīga dvēsele – tā viņu raksturoja Maskavas studentu. Dārtas klātbūtnē jaunieši jutās brīvi, nepiespiesti, jo izjuta patiesas rūpes un interesi. Ja kāds arī bija viņas labestību ļauni izmantojis, dusmas Dārta ilgi neturēja. Baronmātes devīze bija – "Dod tu, tad Dievs tev dos".

Baronu namā notika arī literāri vakari un latviešu sanāksmes. Te satikās latviešu jaunatne ar slavenajiem tautas darbiniekiem – Valdemāru, Brivzemnieku, Baronu...

1892. gadā Dārta ar Kārli, kas bija beidzis medicīnas studijas, atgriezās dzimtenē. Māte vadija dēla saimniecību. Pēc gada Krišjānis Barons arī ieradās Rīgā. Viņa dainu skapis prasīja daudz laika, algotu darbu viņš tāpēc vairs nevarēja strādāt. Kārlis kā krietns dēls nolēma rūpēties par tēvu. Mātei tas likās pavisam normāli, jo viņi taču bija viena ģimene. Tomēr savrupnieks tēvs sastādīja nolīgumu: dēls deva vecākiem stingri noteiktu summu mēnesi. Ja māte mirst, summa tiktu samazināta, ja tēvs mirst, dēlam māte būtu jāuztur. Dārtai ar Kārli gan bija pašiem sava klusa noruna, ka viņa varēs dabūt tik naudi-

ņas, cik vajag, jo dēls nevarēja iedomāties, ka mīļajai mātei kā varētu pietrukt. Un lieki jau viņa netērējās!

Dārtai pienāca smags pārbaudījums, kad viņas Kārli iemīlējās un gatavojās precēties. Topošā vedekla bija krietna un izglītota jaunava – skolotāja Līna Jākobsone, bet, domājot par šķiršanos no dēla, kas bijis viņas balsts un mierinājums visu savu mūžu, māte raudāja. Dēls vilcinājās vest līgavu mājās. Beidzot Līna aizrakstīja Baronmātei, ka nemūžam neieies ģimenē, kurā nav vēlama. Tad nu Dārta tūlīt gribēja Kārļa līgavu redzēt – Līna esot vienīgā latviešu jauniete, ko viņa vēlētos par vedeklu...

Kārlis un Līna salaulājās 1897. gada jūnijā. Dārta ieguva labu vedeklu, bet Krišjānis Barons – līdzstrādnieci dainu kārtošānā, pat viņu rokkrasti bija līdzīgi. Dārta bija Līnas palīgs bērnu audzināšanā. 1898. gadā piedzima mazā Biruta Anna, kurā Baronmāte atpazīna savas Annīņas vaibstus, 1900. gadā Līna dāvāja dzīvību mazajam Kārlim, bet 1901. gadā – vēl vienam dēlam, Paulam. Ģimenei augot, visiem kopā kļuva par šauru, un vecie Baroni pārcēlās uz dzīvi Āgenskalnā, Dārtas ielā. Krišjānim tas bija pa prātam, bet Dārta skuma pēc mazbērniem. Tomēr viņa nekurnēja, aprūpējams un uzmanāms viņai taču bija tas strādīgais un mērķtiecīgais vecis, kura elpu viņa naktīs uzmaniņa. Vecs cilvēks jau dažkārt kā mazs bērns, ietiepīgs un spītīgs...

Dārtai ļoti patika redzēt vīru labi un tīri saģērbtu. Darbā iegrimušam, viņam bija pilnīgi vienalga, kā viņš izskatās, lai tikai ērti un silti. Bet sieva rūpīgi uzmanīja, lai vīrs cilvēkos iziet, kā pieklājas. Baronmātei nebija par grūtu mazgāt un tīrīt viņa smalkās drēbes un zīda uzvalku, kas bija saglabājies no mājaskolotāja gaitām. Mīlas pilnām acīm Dārta vasaras dienās noskatījās, kā viņas baltmatainais vīrs dodas pastaigā, baltās drānās ģērbies. "Aiziet mans

papiņš kā gulbītis balts," viņa tad teica.

1909. gadā Baroni pārcēlās uz mecenāta Augusta Dombrovska celto Burtnieku namu Vecmīlgrāvī. Tur Dārta atkal jutās kā pilntiesīga saimniece pār māju un pagalmu. Namā dzīvoja latviešu jaunie kultūras darbinieki ar savām ģimenēm, te bija mazi bērni, ar kuriem ciemos atbraukušie četri (klāt bija nākusi arī 1904. gadā dzimusī Lidija) Dārtas mazbērni varēja spēlēties. Baronmāte bija viesmīlīga namamāte, bet viņa arī modri sargāja vīra mieru. Beidzot Dārta iemācījās parakstīties, lai, pastā sūtījumus saņemot, nebūtu jākaujas, ka diža cilvēka sieva velk krustu.

1913. gadā Baronmāte sagura, apsika viņas jautriba. "Es palieku vai nu veca, vai slinka." Gribējās vēl redzēt Pēterburgu, pakavēties pie mazuļu kapa. Dēls sagādāja šo iespēju. Abi aizbrauca, apciemoja seno draugu Sietiņsonu, kurš Mitrofana kapos bija uzlicis

baltu marmora krustu Annīnai Baronei un viņas diviem brālīšiem. Izciemojusies jaunības pilsētā, apmeklējusi bērnu atdusas vietu, Dārta atbrauca mājās žirgtāka. Tomēr rudens pusē, kad dēla ģimene gatavojās no Vecmīlgrāvja atgriezties Rīgas dzīvoklī, Baronmāte vedeklai pažēlojās, ka viņai saimniekošana nav vairs pa spēkam, gribētos pārnākt pie bērniem. Bet tēvam darbs veicās tikai Burtnieku mājā. Palīgā nāca gadījums. Oktobrī Kārlim Baronam bija jādodas ārzemju ceļojumā, viņš ņēma līdzi arī sievu, vecāki pa to laiku pieskatītu bērnus. Negribīgi Krišjānis Barons kopā ar sagurušo Dārtu pārcēlās uz dēla dzīvokli. Drīz Baronmāte vairs necēlās no gultas. Jaunie steigšus atgriezās Rīgā, bet tai pašā dienā Krišjānis devās uz Vecmīlgrāvī, lai klusumā un vienatnē strādātu.

Slimība izrādījās ļaundabīga un neārstējama. Ar pacietību un mieru Dārta gaidīja pēdējo stundiņu. Tikai domas

**Mīlas pilnām acīm
Dārta vasaras
dienās noskatījās, kā
viņas baltmatainais
vīrs dodas pastaigā,
baltās drānās
ģērbies. "Aiziet
mans papiņš kā
gulbītis balts," viņa
tad teica.**

par vīru, kas nu paliks bez viņas rūpēm, skumdināja. Tik reti viņš atbrauca apciemot sirdzēju... Baronmāte lūdza vedeklu parūpēties par tēvu, kad viņš paliks viens, un par norunas ķilu nodeva Līnas rokās vienīgo rotaslietu – zelta saktiņu.

Pavasārī viņa tomēr atgriezās Burtnieku namā, cerēda-

ma saulainajā mājoklītī mīlā cilvēka klātbūtnē atgūt spēkus. Viņai tika sameklēta kopēja, Augusts Dombrovskis deva savu kuģīti pārvešanai...

1914. gada 19. jūnija rītā Dārtas istabiņā pa vienam ienāca atvadīties tie, kurus viņa bija no sirds mīļusī un nesavtīgi aprūpējusi – vīrs, dēls, vedekla, visi četri mazbērni. Dienas vidū Dārta aizmīga uz mūžu.

Zaļu vakarā līdzās Valdemāra un Brīvzemnieka kapiem izauga jauna kapu kopiņa. Tur mūža mājas atrada sievietē, kuras laime bija vienkārša un pilnīga. Vīrs apkopts, dēls izaudzināts un izskolots, mazbērni izauklēti un samīļoti...

Barontēva dzimšanas dienā, 31. oktobrī, Ziemeļblāzmas koris no rīta mēdza viņu sveikt ar dziesmu. Tikai togad viņam blakus vairs nestāvēja ņiprā un dzīvespriecīgā Dārta. Izdzirdot dziesmas vārdus "mūžam vairs neredzēs", pār Krišjaņa Barona vaigu noritēja rūgta asara. **MV**